

INTERVJU Z DR. KARLOM NATKOM, STROKOVNIM UREDNIKOM ATLASA SLOVENIJE ZA OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE

Milivoj Stankovič*, Karel Natek**

Zadnje dni januarja 2014 je izšel dolgo pričakovani *Atlas Slovenije za osnovne in srednje šole*. Pri projektu, ki je v intenzivni obliki trajal skoraj dve leti, njegove idejne zasnove pa segajo v junij 2011, je sodelovalo enajst sodelavcev: vodja projekta in hkrati lektorica, trije strokovni uredniki, dva urednika, trije kartografi, ilustrator in likovno-tehnični urednik. Število sodelujočih kaže na precejšnjo zahtevnost in celovitost projekta. O naravi nastajanja *Atlasa* sva razmišljala strokovni urednik dr. Karel Natek, idejni vodja projekta, in urednik.

Dr. Natek, *Atlas* je izšel in nepoučenim se porodi vprašanje: 128 strani oziroma 135 zemljevidov se ne zdi veliko za dve leti dela in kar številčno avtorsko ekipo.

Dve leti za izdelavo takšnega dela je zelo kratek čas, in moram priznati, da me je nekaj časa potihem skrbelo, da bo založba prej obupala, kot nam ga bo uspelo spraviti skupaj. In nam ga tudi ne bi, če ne bi bila ekipa tako zelo usklajena in če bi morali v nedogled razpravljati o vsaki malenkosti.

Eden od glavnih razlogov je bil, da smo morali dejansko začeti na začetku. Za nobeno izvirno delo o Sloveniji ne morete uporabiti tujih zgledov, ker je vsaka država pač nekaj posebnega in morate takšno delo zasnovati povsem na novo. Dalje, naš izobraževalni sistem je izjemno zapleten in smo morali to pač upoštevati, saj je *Atlas* namenjen predvsem izobraževanju na vseh stopnjah. Tretje, imamo sicer kar nekaj zemljevidov o Sloveniji in veliko najrazličnejših podatkov, toda vse to je treba spraviti v enoten širši kontekst, na enotno strokovno raven, v enotno kartografsko in nato še v enotno grafično podobo, saj bi nas moralo biti sram, če bi za pouk o naši domovini na hitro nametali skupaj nekakšno ‚sračje gnezdo‘.

Zakaj *Atlas Slovenije za osnovne in srednje šole*? Na tržišču je namreč kar nekaj atlasov Slovenije, tudi iz naše hiše.

Ko sem nekega lepega poletnega dne kolesaril po naših klancih, sem se začel spraševati, kako je sploh mogoče, da je geografija Slovenije med manj priljubljenimi vsebinami šolske geografije, ko pa živimo v tako neverjetno lepi, raznoliki in zanimivi državi. Kako bi lahko pomagali učiteljem, da bi učenci, dijaki in študentje znali vse to videti in razumeti najrazličnej-

* Milivoj Stankovič je prof. geografije in dipl. geograf, urednik geografskih publikacij pri založbi Mladinska knjiga, tudi *Atlasa sveta za osnovne in srednje šole* in *Atlasa Slovenije za osnovne in srednje šole*.
mico.stanko@gmail.com

** Dr. Karel Natek je izredni profesor na oddelku za geografijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

še procese, ki potekajo vsenaokrog nas in katerih del smo mi sami, da bi pozneje tudi znali vrednotiti (upravljati) vse naravne in družbene procese? Odgovor: poseben atlas o Sloveniji, ni kaj!

Res je na slovenskem tržišču kar nekaj atlasov, tako domačih kot tujih prevodov, a skoraj vsi so obči, splošni atlasi, v katerih je svet prikazan v standardni kartografski obliki. Tovrstni atlasi so nujno potrebni za orientacijo v prostoru in jih razni elektronski zemljevidi ali navigacijski pripomočki še zlepa ne bodo izpodrinili (le odlično jih dopolnjujejo). Čisto nekaj drugega pa so atlasi kot zbirke tematskih zemljevidov, na katerih so podrobno prikazani procesi, njihova prostorska razporeditev in spreminjanje v času. Za mlado glavo so morda splošni zemljevidi včasih malo dolgočasni, če pa bi jim pokazali, kako se tudi njihova domača pokrajina neprestano spreminja in da so pojavi tam z razlogom in ne ‚brez zveze‘, bi jih to morda spodbudilo k opazovanju in razmišljanju. S tem pa bi dosegli enega glavnih ciljev šolske geografije, in če bo novi *Atlas* prispeval k temu, bo to pravi odgovor na zastavljeno vprašanje.

Ste priznani strokovnjak tudi za atlase (*Atlas sveta 2000, MK, slovenska izdaja Timesovega atlasa sveta, Cankarjeva založba 1991, Atlas sveta za osnovne in srednje šole, MK, priredba atlasa založbe Westermann z nekaterimi dopolnitvami*). V čem je bila bistvena razlika pri delu med npr. *Atlasom sveta za osnovne in srednje šole* in *Atlasom Slovenije za osnovne in srednje šole*?

Ne vem, ali sem ravno ‚priznani strokovnjak za atlase‘, saj po mojem nihče ni sposoben sam napraviti atlasa, ker je to zelo zelo kompleksna naloga.

Bistveni razliki med atlasoma bi bili po mojem mnenju lahko dve. Prva je v pogledu, perspektivi: Atlas sveta prikazuje ves svet, sicer po didaktičnem načelu ‚od bližnjega k daljnemu‘, vendar je večina kart v tako majhnem merilu, da so prikazane le splošne značilnosti – hribi v rjavi, ravnine v zeleni, morja v modri barvi, pa večja mesta, ceste, železnice in še kaj. Vendar to ni naš neposredni življenjski prostor, ki ga moramo znati videti bolj od blizu. Zato pa potrebujemo zemljevide v veliko večjem merilu, moramo se osvoboditi splošnosti in pogledati stvari od blizu in takšne, kot so.

Druga razlika je v zasnovi in namenu obeh atlasov. V tem šolskem *Atlasu Slovenije* smo ‚splošnost‘ omejili le na nekaj uvodnih strani (*Atlas Slovenije* mora nujno imeti tudi splošni zemljevid ustreznega merila), vse drugo pa je posvečeno najrazličnejšim pojavom in procesom, od podnebja do prometa in turizma. Seveda nismo mogli vsega tega predstaviti za vse pokrajine, zato smo se morali odločiti, katera pokrajina bi bila najustreznejša za prikaz kakega pojava ali procesa.

Kateri so bili največji strokovni izzivi pri nastajanju *Atlasa Slovenije*?

Eden od mnogih je bil ravno ta: kako izbrati ‚pravo‘ pokrajino za predstavitev določenega pojava. Nadalje, katere so ključne značilnosti Slovenije in kateri procesi so najbolj relevantni, pri čemer je bilo treba upoštevati tako učne načrte kot predmetni izpitni katalog za maturo. Hkrati smo morali paziti, da nismo favorizirali nekaterih, morda bolj poznanih ali boljše

preučenih pokrajin, skrbno smo se morali izogibati napačnim stereotipom o naših pokrajinah, paziti, da se nismo ujeli v zanko zastarele delitve geografije na fizično in družbeno itd. Da niti ne govorim o strokovnih izzivih, s katerimi so se spoprijemali naši kartografi! Kako vse to prikazati na zemljevidih, da bo imelo rep in glavo, da jih bo učitelj lahko uporabil za razlago in motivacijo, da bodo zanimivi in razumljivi za osnovnošolce in dijake in tudi za druge uporabnike?

Atlas je knjiga zemljevidov. Vsi vemo, da zemljevid/e ustvari, nariše, jih ima v arhivu itd. kartograf oz. kartografska hiša. Lahko na kratko pojasnite, kako pravzaprav nastane zemljevid?

Vsak zemljevid vsebuje več podatkovnih plasti in tako se tudi dela. Najprej je kartografska podlaga, ki jo izdelajo geodeti, in je potrebna, da sta projekcija in razporeditev točk matematično pravilni. Naslednja stopnja je vsebinska zasnova zemljevida: kaj želimo prikazati na njem, kateri podatki so ustrezni, kje jih dobiti, katero območje izbrati za prikaz, kako bo uporabnik razumel vsebino. Nato je treba uskladiti idejo avtorja/ev zasnove z možnostmi kartografske predstavitve, za kar je nujno potreben dialog med avtorjem in kartografom. Potem je treba pripraviti ustrezno kartografsko podlago, ki v *Atlasu* ne more biti pri vsakem zemljevidu drugačna, pravilno locirati podatke, izbrati ustrezne znake, ploskovne barve, dodati ravno pravšnje količino imen, po potrebi dodati kratko pojasnilo h karti in tako naprej. To sodelovanje med avtorjem vsebine in kartografom je tako tesno, da je na koncu res težko reči, kdo je avtor karte. In po vsem tem pride še končna grafična obdelava, ki jo povprečen uporabnik vidi samo, kadar je zanič, z njo pa zemljevid naredimo čitljiv in lep že na prvi pogled. Tiskanje barvnih kart je pa itak magija!

Večina zemljevidov v *Atlasu* je izvirnih, avtorskih. V čem je ta izvирnost, to avtorstvo?

Izvирnost zemljevida je v tem, da je vedno edinstven, avtorski pogled na del pokrajine ali na določen pojav – enako kot pri slikarjih in pesnikih – le da moramo biti pri zemljevidu zelo realistični, saj mora biti ta vsebinsko in lokacijsko natančen ter narejen v skladu s strokovnimi in kartografskimi merili. Vsebinska zemljevida mora biti objektivna, pravilno poenostavljena slika bolj ali manj kaotične stvarnosti. Izvирnost zemljevida je tudi v izboru vsebine in načinu prikaza, pri čemer pa nimamo veliko 'umetniške svobode', saj moramo imeti ves čas pred očmi končnega uporabnika; pri tem atlasu učitelje, učence, dijake, naše kolege, pedantne poznavalce Slovenije in druge.

Ekipa se lahko pohvali s homogenim, utečenim in strpnim sodelovanjem. Pa kljub temu je bilo v povprečju za vsak zemljevid v povprečju potrebnih osem različic in prav toliko korektur oziroma 30 ur dela. Zakaj? Kateri so bili največji problemi, na katere ste/smo naleteli?

Težko je reči, kateri problem je največji – če ni prave volje, so vsi veliki, če pa je, so hitro rešeni. Velik problem je mogoče narediti že iz enega samega imena ali barvnega odtenka. Moram reči, da so bili nekateri problemi res zelo izzivalni, a se jim nismo pustili. Naj jih nekaj naštejemo: zasnova in vsebina atlasa morata hkrati ustrezati učnim načrtom za osnovno in

srednje šole ter seveda geografski stvarnosti; kaj želimo prikazati na zemljevidu in kaj je kartografsko mogoče; kako podatke iz različnih virov pravilno locirati in uskladiti itd. Tovrstni problemi se vedno rešujejo korak za korakom in vsak korak pomeni novo različico zemljevida, dopolnjevanje, korekture, strokovno in kartografsko usklajevanje, pa usklajevanje z drugimi zemljevidi v *Atlasu*, pa reševanje dilem in preverjanje na terenu, ure in dnevi pa tečejo ... Naj navedem samo dva drobna primera: po kartografskih standardih mora biti ime zapisano desno od znaka, a tam imate pomembno vsebino, pa ga je treba premakniti – kam, da ne bo zmedlo uporabnika? Drug primer: po uradnih podatkih je v nekem kraju lesna industrija – morda vemo, da je žal propadla, morda ne in je treba preveriti na terenu. In tako naprej, skoraj v nedogled ...

V *Atlasu* je 13 strokovnih ilustracij in precej fotografij? Zakaj odločitev za tak atlas, ki se s svojo pisanostjo nekoliko oddaljuje od »klasičnih« atlasov?

Predvsem zaradi osnovnega namena *Atlasa* in končnih uporabnikov. Naša želja je, da bi bilo poučevanje geografije in drugih predmetov o Sloveniji zanimivo in prijetno tako za učitelje kot učence in dijake, zato smo poskušali popestriti atlas tudi s fotografijami in risbami. Po drugi strani pa lahko risba ali fotografija povesta marsikaj o neki pokrajini ali pojavi, tako da to niso samo ‚lepotni dodatki‘, ampak pomemben del vsebine *Atlasa*.

Številni zemljevidi imajo, spet drugače kot klasični atlasi, pojasnjevalno besedilo. Za kaj se uporablja to besedilo? Mar sami zemljevidi niso dovolj?

Branje zemljevidov je zelo težavna večina in tudi veliko odraslih je ne obvlada. Mladina se mora pri geografiji šele naučiti te veščine, zato smo se odločili, da jim pri težavnejših zemljevidih (npr. pri funkcijski členitvi mesta) pomagamo s kratkim pojasnilom – kako iz dvodimenzionalne slike, posnetka nekega trenutnega stanja, razbrati proces, ki ima začetek nekje v preteklosti in vodi v prihodnost. Verjemite mi, da je to za mladega človeka še težje kot razumevalno branje besedil.

Med nastajanjem *Atlasa* je v zraku pogosto visela dilema, kaj prikazati in kako prikazati. V čem je bistvo te dileme?

Ta dilema je trojna: kateri pojavi in procesi v Sloveniji so bistveni za razumevanje naše stvarnosti, katere cilje učnih načrtov je mogoče in treba prikazati v obliki zemljevidov in na primeru katere pokrajine predstaviti izbrani pojav. Vse to je zelo težko uskladiti in potrebnih je bilo res veliko strokovnih razprav ter kompromisov, da smo naredili, kar smo pač naredili. Hkrati smo morali opraviti še s predsodkom, da je geografija neka abstraktna znanost, pa še nezanimiva povrhu. Predvsem mladim želimo z *Atlasom* povedati, da je geografija del njihovega vsakdanjega življenja; okolje, v katerem živijo in ki ga bodo morali čez nekaj let znati smotrno upravljati. To je bila pravzaprav največja dilema – kako mladino prepričati o tem, ne da bi jim ‚težili‘, kako jih nevsiljivo zvabiti, da bodo listali po *Atlasu*, in kar je najpomembnejše, pripraviti do tega, da bodo vsebino *Atlasa* videli tudi v svojem domačem okolju. Verjamemo, da je to ob pomoči učiteljev uresničljivo.